

Rola ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w perspektywicznej, innowacyjnej polityce gospodarczej państwa.

1. Wprowadzenie

Polityka innowacyjna rozumiana według standardów międzynarodowych zawartych w dokumentach OECD (podręczniki "Frascati Manual" i "Oslo Manual") jest jako jedna z polityk gospodarczych, która obejmuje m.in. następujące obszary:

- wzmocnianie powiązań w narodowym systemie innowacji,
 - kształtowanie i rozbudowywanie zdolności do wprowadzania innowacji, zarówno w dziedzinie techniki i technologii jak i organizacji i edukacji,
 - optymalne wykorzystanie innowacji jako podstawowego czynnika wzrostu gospodarczego oraz zwiększającego liczbę trwałych miejsc pracy,
 - dokonywanie strukturalnych zmian technicznych, technologicznych i jakościowych w przemyśle,
 - wykorzystanie współpracy międzynarodowej oraz procesów globalizacji w gospodarce.
- Polityka innowacyjna urasta do rangi jednej z najważniejszych polityk rządów krajów Unii Europejskiej. Znaczenie jej wynika z dwóch faktów:

- a. roli, jaką innowacje (technologiczne i organizacyjne) odgrywają we wzroście gospodarczym. We współczesnych gospodarkach rośnie waga innowacji w stosunku do tradycyjnych czynników wzrostu gospodarczego, takich jak ziemia, kapitał i siła robocza. Ekonomiści oceniają, że aż 2/3 wzrostu krajów rozwiniętych należy łączyć z wprowadzaniem innowacji.
- b. z tzw. zjawiska niedoskonałości funkcji samoregulacyjnej rynku, który sam z siebie, bez wsparcia rządów, nie jest w stanie zapewnić innowacyjności gospodarki na optymalnym, z punktu widzenia społecznego (konkurencyjność gospodarcza, rozwój regionalny, wzrost zatrudnienia), poziomie.

2. Aktualne cele polityki innowacyjnej

Jednym z najważniejszych celów polityki innowacyjnej, zarówno rozwiniętych jak i rozwijających się państw, jest rozwój krajowego i regionalnych systemów innowacji, tzn. systemu instytucji, umiejętności i zachęt (podatkowych, kredytowych i in.) służących:

1. wprowadzaniu innowacji zwiększających konkurencyjność gospodarki i polepszających jakość życia społeczeństwa;
2. jednoczesnemu przekształcaniu systemu badawczo-rozwojowego ze skierowanego do wewnątrz na zorientowany na potrzeby kraju oraz gospodarki z opartej na pracy, kapitale i surowcach w gospodarkę opartą na wiedzy;
3. zwiększaniu wzajemnych powiązań między nauką, techniką, rynkiem, administracją państwową i terytorialną, organizacjami pozarządowymi, edukacją.

Tak postawiony cel polityki innowacyjnej wymaga wykorzystywania odpowiednich środków i instrumentów z różnych obszarów takich jak:

- edukacja - kształcenie na różnych poziomach,
- rozwój nauki poprzez granty, krajowe programy badawcze, itp.,
- rozbudowa infrastruktury wspomagającej działalność innowacyjną - parki technologiczne, sieć pomocy technicznej dla małych i średnich przedsiębiorstw, centra

- innowacji i transferu technologii,
- informacja - ośrodki i sieci informacyjne, biblioteki,
- usługi doradcze dla MŚP,
- finanse - pożyczki, ulgi podatkowe, gwarancje kredytowe,
- prawo i regulacje - kontrola monopoli, ochrona własności intelektualnej, i innych.

W układy krajowych i globalnych systemów innowacji powinny być wkomponowane regionalne systemy innowacji. System innowacyjny w ujęciu regionalnym stanowi specyficzne forum współpracy różnego rodzaju organizacji i instytucji działających w regionie, których celem głównym lub jednym z celów jest rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w regionie. Do instytucji tych należą władze wojewódzkie i samorządowe, agencje rozwoju regionalnego, wyższe uczelnie, instytuty badawczo-rozwojowe, ośrodki innowacji i przedsiębiorczości, ośrodki doradztwa, stowarzyszenia twórcze i zawodowe, instytucje finansowe, firmy konsultingowe, firmy produkcyjne i usługowe, ich zaplecze badawczo-rozwojowe, itp. W ramach tej struktury powstaje swoista sieć, łącząca wszystkie podmioty działające w sferze innowacji i transferu technologii, tworząc regionalny system innowacyjny.

Regionalny system innowacyjny, jako zasadnicze ogniwo wewnętrznej i zewnętrznej dla regionu integracji gospodarki i nauki, jest również ważnym elementem zdolności regionu do uczestnictwa oraz umiejętności osiągania korzyści z integracji europejskiej. System taki musi charakteryzować orientacja na popytowy aspekt innowacji oraz zwracanie uwagi na różnorodność i specyficzne cechy branżowe regionalnych firm oraz powiązania regionalne. Całość tego typu systemu jest zorientowana przede wszystkim na wspieranie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw, szczególnie małych i średnich.

3. Polityka innowacyjna w Polsce do 2006 roku jako jeden z czynników poprawy konkurencyjności gospodarki.

Analiza i ocena stanu innowacyjności polskiej gospodarki spowodowały podjęcie przez rząd działań, mających na celu wzrost innowacyjności polskiej gospodarki. Poprawa poziomu innowacyjności jest jednym z niezbędnych warunków uzyskania korzystnej pozycji naszego kraju w procesie integracji z gospodarką Unii Europejskiej. Konieczne więc było wypracowanie odpowiednich instrumentów, które z jednej strony oddziaływałyby na sferę badawczo-rozwojową z drugiej na gospodarkę. Instrumenty poprawiające funkcjonowanie sfery b-r zaproponowane zostały w "Założeniach polityki innowacyjnej państwa do 2002 roku". Natomiast w programie "Zwiększanie innowacyjności gospodarki w Polsce do 2006 roku". Działania Programu obejmują przede wszystkim sferę organizacyjno-instytucjonalną. Zaproponowane zostały działania dające szanse wykorzystania mocnych stron naszej gospodarki związanych z jej innowacyjnością, takich jak:

- duża liczba organizacji pośredniczących, działających na rzecz innowacji (ponad 300) o różnych formach działania (edukacja/szkolenia, konsulting, transfer technologii, doradztwo, itp.) i strukturze instytucjonalnej podobnej do modeli UE,
- rozkład terytorialny organizacji pośredniczących jest skorelowany z rozkładem potencjału naukowo-badawczego,
- istnienie firm innowacyjnych, z których większość posiada własne zaplecze badawczo-rozwojowe,
- przekazanie odpowiedzialności za regionalne programy innowacyjne w gestię samorządów wojewódzkich.

Wynikające z powyższych mocnych stron szanse obejmują:

- silny i rozwijający się sektor innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw, w tym bazujących na zaawansowanych technologiach,
- edukację i szkolenia pod kątem innowacyjności i przygotowania do zadań społeczeństwa informacyjnego,
- bezpośrednie inwestycje zagraniczne w obszarach zaawansowanych technologii,
- korzyści z procesu integracji: m.in. udział w 5 Programie Ramowym Badań, Rozwoju Technicznego i Prezentacji.

Konieczne jest również zmniejszenie zagrożeń spowodowanych słabymi stronami polskiej gospodarki, do których należą przede wszystkim:

- niedojrzałość instytucji finansowych działających na rzecz innowacji,
- pasywne podejście wielu instytucji badawczo-rozwojowych do komercjalizacji wyników badań naukowych,
- niewystarczający wpływ programów edukacyjnych na kształtowanie postaw innowacyjnych na wszystkich poziomach edukacji społeczeństwa,
- niski udział sektora przedsiębiorstw w nakładach na B+R.

Program skupił się przede wszystkim na zmniejszeniu następujących zagrożeń:

- wzrastającej konkurencji dostawców zagranicznych zaawansowanych technologicznie produktów i usług,
- napływie gotowych wyników B+R z zagranicy, co powoduje osłabienie działalności badawczo-rozwojowej,
- opóźnienia w restrukturyzacji jednostek badawczo-rozwojowych.

Priorytety programu zostały określone zgodnie z wcześniejszymi zapisami w "Koncepcji średniookresowego rozwoju gospodarczego kraju do 2002 roku" jako:

- tworzenie mechanizmów i struktur sprzyjających działalności innowacyjnej,
- kształtowanie postaw innowacyjnych,
- zwiększenie sprawności wdrażania nowoczesnych rozwiązań w gospodarce,

a także

- zmiana wzorców konsumpcji i modeli produkcji w Polsce na bardziej korzystne dla trwałego i zrównoważonego rozwoju, prowadząca do spójności w osiąganiu celów gospodarczych, społecznych i ekologicznych.

Realizacja programu powinna prowadzić:

- I. Do zmiany charakteru polityki innowacyjnej z centralnego (ogólno-krajowego) na regionalny (lokalny). Na regionalizację polityki innowacyjnej kładzie się w polityce średniookresowej duży nacisk. Podkreślając jednocześnie, że należy odejść od instrumentów stymulowania podaży wyników prac badawczo-rozwojowych i stosować instrumenty stymulujące innowacje. W tym kontekście istotną rolę przypisuje się małym i średnim przedsiębiorstwom oraz władzom regionalnym w tworzeniu tej polityki. Oznacza to przede wszystkim aktywną, sprzyjającą innowacjom rolę i politykę władz samorządowych. O konkurencyjności wielu regionów zdecyduje w przyszłości to, jakie miejsce w strategiach regionalnych zajmie

innowacyjność.

Kluczową rolę przypisuje się nowym technologiom, udziela się pomocy w tworzeniu nowych przedsiębiorstw wprowadzających zaawansowane technologie oraz wspomaga powstawanie i rozwój innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw przez rozbudowę odpowiedniej infrastruktury (parków technologicznych, centrów innowacji i transferu technologii, centrów doskonałości itp.).

- II. Wzrostu efektywności krajowego systemu innowacyjnego. W Polsce istnieje szereg instytucji, które zajmują się transferem technologii oraz innowacji, w tym do małych i średnich przedsiębiorstw. Są one dwojakiego rodzaju. Pierwszy stanowią sieci programów bezpośrednio wspierających projekty innowacyjne, drugi rodzaj to wszelkiego rodzaju organizacje i instytucje ukierunkowane na wspieranie rozwoju sektora MSP. Instytucje te nie tworzą w Polsce jednolitego systemu, który obejmowałby zarówno same instytucje jak i jasno określone relacje i funkcje konieczne dla zapewnienia sprawności całego systemu jak i jego części składowych. A jest to warunek niezbędny, aby efektywnie wspierać proces innowacyjny.

3. Rola ośrodków wspierania innowacji i przedsiębiorczości w innowacyjnej polityce gospodarczej rządu

Przed ośrodkami wspierania innowacji i przedsiębiorczości pojawiają się obecnie nowe wyzwania wynikające z globalizacji gospodarki oraz perspektywy wejścia do Unii Europejskiej. Ośrodki te mogą mieć różne zasięgi działania, zarówno regionalne jak i krajowe. Ośrodki o zasięgu krajowym to np. Agencja Techniki i Technologii, Polska Fundacja Promocji i Rozwoju MSP czy różnego rodzaju centra transferu technologii tworzone przez ośrodki naukowe o bardzo silnej pozycji naukowej i badawczej. Zdania i rolę jaką mają spełniać w Krajowym Systemie Innowacyjnym sformułowano w dokumentach rządowych takich jak np. "Program wspierania instytucji regionalnych działających na rzecz transferu technologii", "Kierunkach działań rządu na wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 r.", czy "Programie zwiększania innowacyjności ..." oraz "Pakcie dla rolnictwa i obszarów wiejskich". Bardzo wiele zadań ma jednak charakter regionalny i jest skierowana przede wszystkim do regionalnych ośrodków wspierania innowacji i przedsiębiorczości. Do zadań tych należy przede wszystkim:

1. włączenie się do budowy i rozwoju regionalnego systemu innowacyjnego przede wszystkim poprzez aktywny udział w przygotowywaniu i realizacji strategii rozwoju regionalnego regionu, które powinny zostać opracowane przez władze samorządowe,
2. pomoc małym i średnim przedsiębiorcom w przystosowaniu do działania w warunkach otwartego rynku,
3. wzrost komercjalizacji wyników badań naukowych prac badawczo-rozwojowych, szczególnie przeznaczonych dla małych i średnich przedsiębiorstw,
4. zwiększenie liczby ośrodków oferujących usługi polegające na wprowadzaniu nowoczesnych wyrobów i technologii,
5. rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, skierowanej przede wszystkim na tworzenie pozarolniczych miejsc pracy.

Wśród zadań Programu kilkanaście jest kierowanych bezpośrednio lub pośrednio do regionalnych ośrodków innowacji i przedsiębiorczości. Dla przykładu w priorytecie pt. "Tworzenie mechanizmów i struktur sprzyjających działalności innowacyjnej" mamy 2 zadania, których celem jest poprawa innowacyjności regionów poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej. Do infrastruktury tej zalicza się centra innowacji i transferu technologii oraz ośrodki doradztwa rolniczego.

Zadaniem regionalnego centrum transferu technologii jest zapewnienie transferu nowoczesnych, proekologicznych technologii do przemysłu, w szczególności do małych i średnich przedsiębiorstw, w celu wzrostu ich konkurencyjności oraz stworzenia trwałych nowych miejsc pracy. Centra transferu technologii będą realizować to zadanie świadcząc usługi, przede wszystkim małym i średnim przedsiębiorcom, mogące im pomóc poprawić konkurencyjność wyrobów. Usługi te mogą mieć różnorodny charakter:

- konsultacji (usług) w zakresie pomocy w doborze najlepszych znanych rozwiązań, w tym m.in. audyt technologiczny, inwestycyjny w przedsiębiorstwach studia wykonalności ,
- adaptacji istniejących rozwiązań,
- opracowania nowego rozwiązania,
- oferowania dodatkowych technologii (np. z zakresu wzornictwa przemysłowego czy technologii skracających czas projektowania- wirtualne prototypowanie, szybkie prototypowanie, szybkie wykonywanie narzędzi),
- usług o charakterze informacyjno-doradczym, ale wówczas powinny być oferowane przez sieci.
- szkoleń.

Różne centra w zależności od specyfiki technologicznej regionu i innych czynników mogą się specjalizować w różnych technologiach Regionalne centra transferu technologii mają wypełnić lukę strukturalną istniejącą w Krajowym Systemie Innowacji na poziomie regionalnym. Tworzenie centrów powinno się odbywać w ramach realizacji strategii rozwoju gospodarczego poszczególnych województw. Regionalne centra transferu technologii mogą bazować na doświadczeniach z realizowanego aktualnie pilotowego programu w ramach PHARE SPP dla województwa śląskiego (Akcja 3.1 programu PHARE SPP). Celowe jest włączenie się ośrodków innowacji i przedsiębiorczości również w realizację innych zadań jak np. permanentną edukację w zakresie przedsiębiorczości innowacyjnej, promowanie technologii informacyjnych, rozwój kooperacji w regionie czy zadań związanych z osiągnięciem priorytetu: zmiana wzorców konsumpcji i modeli produkcji.

Umiejętność sprostania wymogom swobodnej wymiany towarów i usług oraz nawiązywania współpracy z zagranicznymi partnerami będzie warunkiem przetrwania i rozwoju przedsiębiorstw w nowej fazie rozwoju gospodarki światowej. Dogodny poligon dla nowej formuły działań, zarówno dla ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, jak i dla przedsiębiorców został stworzony m.in. przez udział Polski w 5 Programie Ramowym Badań Rozwoju Technicznego i Prezentacji UE oraz możliwością udziału regionów krajów stowarzyszonych w programie RIS/RITTS.

W Polsce funkcjonują sieci instytucji pomagających MSP w aplikowaniu do 5 PR. W sieci te są włączone wiodące instytucje wspierające innowacyjność i transfer technologii w Polsce. Sieć instytucji ukierunkowaną wyłącznie na potrzeby 5 PR stanowi Krajowy Punkt Kontaktowy wraz z Regionalnymi i Branżowymi Punktami Kontaktowymi. Siecią służącą przekazywaniu informacji, w tym o 5 PR jest powstała z sieci FEMIRC obejmująca teren Polski sieć trzech konsorcjów przekazu innowacji IRC: IRC Zachodni (Wrocławskie Centrum Transferu Technologii Politechniki Wrocławskiej oraz Poznański Park Naukowo-Technologiczny Fundacji Uniwersytetu Adama Mickiewicza), IRC Południowy (Centrum Przekazu Innowacji Politechniki Krakowskiej - koordynator, Centrum Transferu Technologii Fundacji Inkubator w Łodzi, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego) i IRC Wschodni (Hi-Tech sp. z o. o., Ośrodek Przetwarzania Informacji w Warszawie oraz Centrum Transferu Technologii w Gdańsku). Działa również sieć "Innowacje - Rekin" - jest to sieć konsorcjów uczestniczących jako beneficjenci grantów w ramach programu "Rozwój krajowego i

regionalnego systemu innowacji w Polsce" finansowanego w ramach Phare - Sci-Tech II. Informacja nt. uczestnictwa w 5 PR może być dostarczana przedsiębiorcom również w ramach Krajowego Systemu Usług koordynowanego przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Wymienione sieci przenikają się, tzn. niektóre instytucje wspierające działają w więcej niż jednej z wymienionych sieci, co jest korzystne, gdyż stwarza możliwość głębszej integracji tych ośrodków w KSI.

Pomimo, jak by się wydawało, stosunkowo rozbudowanej sieci punktów, w których można uzyskać pomoc nt. aplikowania do 5 PR nadal znajomość wśród przedsiębiorców możliwości i korzyści płynących z uczestnictwa w 5 PR jest niezbyt wielka. Nieznaczne są również umiejętności formalnej aplikacji do programu. Niezbędne jest zatem docieranie do przedsiębiorców z usługami doradczymi w tym zakresie, szczególnie na poziomie lokalnym, a w niektórych województwach także na poziomie regionalnym. Szczególna rola w tym zakresie przypada instytucjom wspierającym, szczególnie o charakterze centrów innowacji i transferu technologii. Praca nad przystąpieniem danego przedsiębiorstwa do V Programu winna być prowadzona indywidualnie, pomoc merytoryczna, techniczna i administracyjna powinna być uzyskiwana na miejscu w firmie lub w najbliższym punkcie kontaktowym. W tym celu centra transferu technologii mające status Regionalnych Punktów Kontaktowych mogłyby współdziałać na rzecz powoływania lokalnych punktów kontaktowych, którymi mogłyby być również ośrodki innowacji i przedsiębiorczości. Inicjatywa lokalnych punktów kontaktowych jest obecnie rozwijana m. in. na terenie Dolnego Śląska.

Obecnie, zakłada się umożliwienie każdemu przedsiębiorcy w Polsce skorzystanie lokalnie (do 100 km) z profesjonalnej pomocy konsultanta przy tworzeniu konsorcjum i pisaniu wniosku projektowego do 5PR. Idei tej służyłoby powołanie tzw. brokerów innowacyjnych powiązanych z centrami innowacji i transferu technologii, inkubatorami, Ośrodkami Przekazu Innowacji w Polsce (IRC). Rolą brokerów byłaby pomoc w selekcjonowaniu (ocena, czy propozycje firmy mają szansę spełnić wymagania priorytetowe UE i uzyskać akceptację w procesie europejskiej selekcji) konkretnych projektów proponowanych przez dane przedsiębiorstwo lub ich zespół i uczestniczenie w wypełnianiu formularzy aplikacyjnych, jak również przy formułowaniu końcowego raportu o efektach. Obecnie powoływana sieć konsultantów w ramach Phare-SciTech II, projekt: "Polski Oficer Łącznikowy ds. MSP w 5 Programie Ramowym", byłaby powiązana z punktami kontaktowymi działającymi w regionie. Większość konsultantów pracowałaby w tych punktach.

Ponadto Centra Transferu Technologii działające w regionie w ramach sieci świadczącej pomoc MSP w aplikowaniu do 5 PR mogłyby uczestniczyć:

- w rozbudowie tzw. biblioteki informacyjnej - pośrednictwie w zdobywaniu i wykorzystywaniu informacji do celów przedsiębiorczości i innowacji,
- upowszechnianiu wyników prac badawczych i rozwojowych,
- zapewnienie możliwości współpracy międzynarodowej,
- działanie na konkretne zlecenie.

4. Finansowanie zadań związanych ze wzrostem innowacyjności gospodarki

Projekty objęte programem "Zwiększania innowacyjności ..." oraz "Kierunkami działań ..." będą finansowane (od roku 2001):

- ze środków publicznych, w tym z funduszy pomocowych Unii Europejskiej, z budżetu państwa i z budżetów jednostek samorządu terytorialnego,
- ze środków prywatnych.

W okresie przedakcesyjnym podstawowymi źródłami finansowania będą fundusze z

programu PHARE ukierunkowanego na proces integracji (wspieranie przedsięwzięć, które pomogą państwom kandydującym wypełnić kryteria kopenhaskie).

Po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w UE do finansowania programu będą wykorzystywane środki Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności.

Na szczeblu regionalnym i lokalnym realizacja zadań polegać będzie na podejmowaniu z własnej inicjatywy przez władze samorządowe, działań zmierzających do realizacji konkretnych projektów, przy wsparciu przez jednostki centralne w zakresie przewidywanym w programie. Działania te powinny stanowić istotny element strategii rozwoju województwa. Aby jednak program mógł być realizowany z Funduszy Strukturalnych, a wcześniej z Funduszy Phare, abstrahując od niezbędnego udziału ze środków publicznych, konieczne jest przygotowanie pod poszczególne zadania, szczegółowych projektów tzw. fiszek - wg wzorów UE. Aktualnie kończy się programowanie pomocy w ramach PHARE 2001 -Spójność Społeczno-Gospodarcza, przeznaczone dla 8 województw natomiast w trakcie realizacji jest programowanie pomocy horyzontalnej przeznaczonej dla MSP.

*Elżbieta Wolman,
Ministerstwo Gospodarki,
Departament Strategii Gospodarczej*